

Oral History Kosovo

INTERVJU SA MAHMUTOM MUMĐIJEM

Priština | Datum: 8. decembar 2018.

Trajanje: 77 minuta

Prisutni:

1. Mahmut Mumdi (Intervjuisani)
2. Ebru Sulejman (Vodila intervju)
3. Donjeta Beriša (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] – dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Ebru Sulejman: Dobrodošli.

Mahmut Mumdi: Bolje vas našao, hvala. Koliko sam ja shvatio, vi želite da uradite intervju sa mnom. Za početak bi hteo da vam dam neke podatke o sebi. U stvari ja imam dva imena, i Mahmut i Idris. To se veže sa mojim rođenjem, u vreme kad sam se ja rodio, pre mene je bio jedan brat Idris, ali on je preminuo, tako da se ne bi ponovilo isto ime dali su mi ime Mahmut Idris, ali zato što nisu hteli da pominju ime preminulog brata zvali su me samo prvim imenom, samo Mahmut. Neću vas puno smarati sa imenima, ali ja tek kad sam završio osnovnu školu saznao sam ovu priču sa mojim imenom.

Da bi se registrovao u gimnaziji morao sam da izvadim izvod iz [matične] knjige rođenih u opštini, ni na jednom papiru se nije pranašlo [ime], ali srećom jedan naš komšija je radio kao državni službenik, Šerafetin Saljih. Nakon nekog vremena on je rekao: “Čekaj bre čekaj, ti nisi Idris” rekao je: “Idris je preminuo”. “Sad ću ja da te nađem, nisi ti Mahmut” ušao je u registre i tu je našao, “Ti si Idris”, tačno je našao datum, tako su sredili tu stvar. Pre nego što sam se registrovao u gimnaziji shvatio sam da nisam Mahmut nego Idris. Tu stvar smo sredili ali tokom života uvek sam se suočio sa dva imena. Svi najbliži, društvo, rođaci su me znali kao Mahmut, ali službeno ime mi je Idris.

Ebru Sulejman: To vas podseća na porodicu?

Mahmut Mumdi: Tačno. Ja sam se posle zainteresovao, zašto se to desilo, i kao što sam vam malo pre rekao, to su bili ti razlozi. Idris, moj me je stric registrovao samo kao Idrisa, sa imenom njegovog oca, dakle da bi ime mog dede bilo nastavljeno, tako da je registrovao samo ime Idris a Mahmut uopšte nije napisao. Elem, ovaj događaj se desio 10. septembra 1947, jer je to datum mog rođenja, rođendan.

Ja sam se rodio ovde u Prištini, u porodici trgovaca. Moj otac, deda i njihovi preci su se bavili ili zanatstvom ili trgovinom. Moj otac se bavio i njivom i zanatom. Imali smo njive, imali smo stoku. Taj stari stil života je trajao do 1968. godine. Onda je u Prištini izašao zakon da se stoka ne drži u kući, tako da su ih sklonili. Nastavio je rad samo u radnji, kao sedlar kako bi zaradio i odgajao decu.

Ebru Sulejman: Znači on je bio sedlar?

Mahmut Mumđi: Tata je bio sedlar. Sećam se kao dete da je Priština bila poznato mesto za zanatlije. Prema nekim podacima, u to vreme je bilo nekih 250 zanatskih radnji, na pijaci neki od najčešćih profesija su bili sedlari, obučari i krojači. Poznata porodica sedlara je bila naša porodica Mumđi. Dok je poznata porodica obučara bila porodica Sraja, oni su imali najmanje četiri ili pet radnji.

Ebru Sulejman: Da li možete da objasnite šta je sedlar za ljude koji ne znaju? Koji je ovo zanat?

Mahmut Mumđi: E sad, zanat sedlara je zanat koji se bavi životinjama. Drugim rečima, sedlar je onaj koji pruža i pravi potrebnu opremu (smeši se) da bi životinje bile u pokretu. Oni upotrebljavaju kožu u svom radu. Prave ovratnik vrata, prsten i sedlo, to što se koristi za jahanje konja. Uzde i konopac, oni su imali sve što je bilo potrebno. U stvari, mnogo sam vremena provodio kao pomoćnik u radnji mog oca. Međutim, nisam sve vreme bio tu, dok sam bio u trećoj godini univerziteta pomagao sam ocu u radnji.

Nakon što sam prešao u treću godinu bilo je jasno koji ću put izabrati. Više od polovine predavanja na fakultetu se završilo. Bio sam dosta uspešan student. Zbog tog razloga sam morao da se udaljim od radnje. Nastavio sam sa universitetom. Pošto sam bio uspešan student, dobio sam univerzitetsku stipendiju. Istovremeno sam radio kao asistent na predmetima histologije. Imao sam sreću da je sve bilo odlično na poslednjim godinama fakulteta, tako da nikada nisam imao finansijskih problema. U to vreme sedlarska profesija je bila skoro gotova. Pošto su u Prištini bila zabranjena konjska kola, konji i životinje, zato više nije bilo potrebe za sedlarima.

Ebru Sulejman: Da li se sećate vašeg dede? Dede Idrisa.

Mahmut Mumđi: Sada, kada pričamo o mom porodičnom stablu (smeje se), ne sećam se svog dede, ali pošto me zanimaju takve stvari, znam da sam sedma generacija svoje porodice. Prema informacijama do kojih sam mogao da dođem, ja sam sedma generacija moje porodice koja je živela u Prištini. Posle mene tu su moja deca, tako da bih mogao da kažem da ovde u Prištini imamo istoriju osam generacija. Ako moram da budem baš precizan, ne mogu da objasnim jer nemam nikakve informacije o tome zašto su migrirali ovde. Ima nekoliko priča, ali mogu reći da smo tu već osam generacija.

Ebru Sulejman: Dakle osam generacija ste u Prištini?

Mahmut Mumđi: Da. E sad moj otac se zove Mehmet, Mehmetov otac je Idris, što je i moje formalno ime. Idrisov otac se takođe zvao Mehmet, a ime Mehmetovog oca je bio Aguš. Posle Aguša, postoji neko po imenu Ahmet. Pa ako ovako porediš, ja sam sedma generacija.

Ebru Sulejman: A majka?

Mahmut Mumdi: I majka potiče iz jedne stare porodice iz Prištine. U stvari majka potiče iz jedne mešane porodice. Otac moje majke je u stvari iz Đakovice... gde smo ostali? Koa što rekoh otac moje majke je rodom iz Đakovice, a sa majčine strane [bakine] su iz Prizrena. Gospođa Berduzan, kao nevesta je došla u Prištini 1907. godine.

Ebru Sulejman: 1907?

Mahmut Mumdi: 1907. U stvari porodica moje majke je iz Skoplja. Njen otac Sadik, deda Hajrulah, su 1904. godine ili ranije došli iz Skoplja i preselili se ovde, u Prištini.

Ebru Sulejman: Vi ste rođeni 1947. godine, dakle vaše detinjstvo tokom 1950ih ste proveli u Prištini. Da li se sećate tog vremena? Naselja?

Mahmut Mumdi: Kako se ne sećam, kako se ne sećam?! Naša kuća je bila u jednom starom naselju u Prištini, naselje se zvalo “*Yeni Meytepler*” [Nove škole] jer je ulica bila blizu stare škole “Vuk Karadžić”. Čak su tu ulicu nazivali naselje “Kanlilar”. I upravo ispred kuće porodice Kanlilar je bio jedan veliki prostor.

Ebru Sulejman: Koja je to kuća porodice Kanlilar?

Mahmut Mumdi: Prekoputa nas, ispod kuće Sune. Tu je bio jedan veliki prostor koji su nazivali “Narka”. Deca celog naselja se tu okupljala. U celoj ulici nijedan stranac nije bio. Svi su bili prištevci, turskog porekla. Bila je samo jedna srpska porodica iz Crne Gore. Sećam se toga kao danas, kada ste ušli u našu ulicu posle gde su škole, sa desne strane kada nastavite da hodate, prva kuća pripada Abdurahmanu i njegovom bratu. Obojica su bili obučarske zanatlije. Onda su oko 50-ih, 56-57, migrirali u Tursku. Njihov komšija je bio Kemal Šaban, koji je takođe bio jedan od poslednjih direktora turske osnovne škole “Meto Bajraktari”, jedan od poslednjih direktora... Kemal Šaban je imao i dva brata. Jedan od njih je bio naš pesnik Naim, preminuo je, pisao je pesme za decu. A tu je bio i Ahmet, njegov drugi brat.

Posle ovih kuća ostala je porodica koja je došla iz Janjeva i ovde se preselila, porodica Biklić, čika Hasim. Iznad njih je bila gospođa Đuzade. Gospođa Đuzade je bila žena koja je rano ostala udovica, imala je dve ćerke, Hatidžu i Hamdiju. Mnogi od ovih ljudi više nisu živi, već su preminuli. Samo jedna ćerka gospođe Đuzade je i dalje živa, Hamdija, živi u Prištini, ali ne u istom naselju. Iznad njih je bio gospodin Šemsi i gospođa Šukrie koji su živeli zajedno. Faruk, Đeljalj i Suvej su bili njihova deca. Suvej je nekada bio farmaceut, i on je preminuo. Đeljalj i Faruk su i dalje u Prištini, ali ne u svom starom domu, već su se preselili negde drugde. Posle njih je bio stric gospodina Šemsije, g. Ahmet. Ahmet je imao i četvoro dece, sinova. Jedan od njih je poginuo u ratu, u stvari bio je ratni heroj...

Ebru Sulejman: U kom ratu?

Mahmut Mumdi: U Drugom svetskom ratu, dok se borio kao partizan, zaklan je 1943. zvao se Zejnel. Njegova druga braća, Kemal, nekada je bio stolar. Takođe još jedan brat Bedri, nekada je bio i stolar, takođe je bio i Šerafedin. Šerafedin je onaj koga sam ranije spomenuo, onaj koji radi kao službenik u gradskoj većnici, koji je pronašao moje zvanično ime. Iznad nas je živio čika Faik. Bio je i obučar, a i migrirao je u Tursku. Posle njih je bio dom porodice Mačkalar. U porodici Mačkalar bile su gospođa Đemilje i gospođa Vezire. Dvoje braće i sestara, od kojih jedan živi na prvom spratu, a drugi na drugom spratu. Imali su staru i veliku kuću, u turskom otomanskom stilu.

Ebru Sulejman: Da li je u to vreme naselje bilo takvo? Sa tim starim kućama?

Mahmut Mumdi: Tako, takve su sve bile.

Ebru Sulejman: Sad gde je “Elena Đika” tu blizu...

Mahmut Mumdi: Kuća Kođadiš...

Ebru Sulejman: Dakle izgledale su kao kuća Kođadiša?

Mahmut Mumdi: Malo manje, ne toliko velike ali bilo je kuća koje su ličile na nju. I onako u toj našoj ulici su ostale samo dve takve stare kuće. Jedna je kuća tetke Đuzade, njen unuk Pljeorati živi tu. A na kraju ulice je Šaćirova kuća, kuća pokojnog Šaćira Tojgara, bila je njena majka gospođa Čamile. Sada Šaćirova žena i deca i dalje žive tamo. Danas Emel, Abdulrahman i Erđan, i dalje žive tamo.

Oni su bili u desnom pravcu ulice. Ako opet idete u istom pravcu na levoj strani, prva kuća je bila kuća porodice Tanik. Bila su to i dva brata, zanatlija Halit i njegov brat koji je radio kao obučar. Imali su obučarsku radnju. Ispod njih je bila Zaimova kuća. Oni i dalje žive tamo, nisu se selili, njihova stara kuća je imala zaista veliku baštu, i bilo je zaista zanimljivo, ali su nažalost kuću srušili i napravili novu. Tu su nekada živeli čika Fetah i Ferat.

Ebru Sulejman: Šta je bilo interesantno vezano za tu kuću, arhitektura?

Mahmut Mumdi: Što se tiče arhitekture, posebno se sećam kada smo bili mali, išli smo tamo kao deca i bilo je veoma interesantnih ukrasa na plafonu, ali kakva šteta što ga sada nema, sve je nestalo... Ispod njih je bio g. Hajrulahova kuća, koji je bio čovek vere, hafiz¹ Hajrulah. Bio je mirne prirode. Imao je i dva sina, Ismaila i Ibrahima. Obojica su preminuli. Ima jednog unuka Vedata, kuća im je i dalje [tu], ali žive u Turskoj. Dolazili su i odlazili, ali su u poslednje vreme prestali da posećuju svoju kuću.

¹ Hafiz je naziv kojim muslimani oslovljavaju osobu obično islamske veroispovesti, koja napamet poznaje celi Kuran.

Ebru Sulejman: Detinjstvo ste proveli u ovom naselju?

Mahmut Mumdi: U ovom naselju. Imao sma mnogih drugova ovde. Ako počnemo odozgo, prvo siu bili janjevci Atif, Edip, Erdem, Mažar, Isak. Svi su oni bili iz iste kuće. Onda je iznad njih u našoj ulici živela albanska porodica Vrševci. Skender Vrševci, u stvari, i dalje žive tamo, a i naselili su se tako rano da smo samo turski pričali jedni sa drugima. Čak i danas (smeje se) još uvek pričamo turski, samo nas dvoje se nismo odselili odatle. Tu su i komšije Skender, Nozan koji tamo živi, unuci strica Ališa.

Iznad svih njih, u naselju koje sam pomenuo Kanlilar, živele su dve porodice. Porodica Binče, neki od njih i dalje žive tamo. Kemalj, Umran i Iskender. I imali su još dve sestre Masume i Suzan, trenutno žive u Danskoj. Kemalj je bio moj drug u školi. Tako... Ove koje sam pomenuo iz Janjeva, svi su se preselili u Tursku. Bio je tu ujak Haki, Mažarov deda, on je takođe bio moj drug iz razreda.

Ebru Sulejman: Kojih godina su oni otišli?

Mahmut Mumdi: Oni [su otišli] 1956. Emigracija je počela '55. godine, od '55. godine, emigracija prema Turskoj je počela '55, '56, '57. godina, ove tri godine su bile najintenzivnije. Vrlo je interesantno, imam sliku iz osnovne škole gde su oko 40 učenika. Samo 12 od onih 40 učenika su ostali ovde, i svi ostali su emigrirali u Turskoj.

Ebru Sulejman: Koje godine si počeo da ideš u školu?

Mahmut Mumdi: U školi sam počeo da idem 1954. godine.

Ebru Sulejman: Dakle, '54. godine, 40 učenika je bilo u razredu.

Mahmut Mumdi: Više od 40 učenika. Prvi razred je bio od '54. do '55. godine. Mi smo bili više od 40 učenika '54. godine, možda 42 ali '55. godine nakon emigracije, u drugom razredu, broj je bio možda prepolovljen. Ne mogu da se setim koliko od njih, ali sećam se većine onih koji su ovde ostali. Upisao sam se u osnovnu školu "Meto Bajraktari", koja je upravo bila otvorena. A u našem odeljenju nije bilo 40 već više od 40 učenika. Moj prvi učitelj se zvao Ismail Sićan ili Aksoj, imao je dva prezimena, ali je više koristio Sićan. Onda su jednog dana naši učitelji napravili spisak gde ko živi. Po tom spisku podelili su nam razred na dve polovine, i neke od nas su preselili [u školu] "Vuk Karadžić".

Ebru Sulejman: Dakle, vi ste započeli školu u "Meto Bajraktari" i nastavili u "Vuk Karadžić".

Mahmut Mumdi: Da, da. Tu sam nastavio, tamo sam završio prvi razred. Za drugi razred otvorili su odeljenje u gimnaziji, današnjoj gimnaziji, koja se zove "Sami Frašeri". Tada se zvala "Miladin Popović". Mi koji smo bili osnovci, tu smo završili drugi razred. Te godine smo imali dva učitelja. Prvo Naima

Šabana, zatim je otišao na odsluženje vojnog roka, a zamenila ga je gospođa Behide. Pa su nam opet u trećem razredu promenili školu. Išli smo u staru tehničku školu, koju smo zvali Lovac, bila je ispred Internata. Danas je to zgrada arhive opštine. I ta zgrada je ostala od Osmanlija.

Ebru Sulejman: Ona bela zgrada arhive, gde je danas Tehnička škola?

Mahmut Mumdi: Da, zgrada arhive tamo. Ime škole je bilo “Miladin Popović”, i ja sam tamo završio treći i četvrti razred. Naša učiteljica je bila učiteljica Mubera, ona je bila iz Mitrovice, ali njen muž je bio političar, pa su morali da se presele u Prištinu i tako nam je postala učiteljica. Onda smo se ponovo preselili u “Meto Bajraktar” i tamo sam završio petu, šestu, sedmu i osmu godinu, a onda krenuo u srednju školu. Posle srednje škole, otišao sam na fakultet.

Ebru Sulejman: Što se tiče migracija koje su počele ‘55, tokom ‘55 - ‘56, zašto su ljudi u tako velikom broju migrirali odavde?

Mahmut Mumdi: Bili smo tako mladi, pa nismo mogli tačno da razumemo zašto. Samo smo to predvideli, ove porodice nema, možda će i ovi otići. Ali kada smo posle nekog uzrasta stekli svest, sigurno mogu reći da je razlog bio pritisak. Postojao je slučaj koji su svi dobro poznavali i koji je mnogima zagorčao živote. Govorili su da navodno ima nekih porodica koje kriju oružje u svojoj kući, i ulazili su silom po kućama porodica kako bi navodno pokupili oružje. Ovde su naši ljudi bili ti koji su mnogo propatili. Uz sve batine, novac, nisu mogli da podnesu ovaj pritisak, tako da su, drugim rečima, bili primorani da migriraju. Pitali su: “Zašto Turska?” Jer niko drugi nije prihvatao, u to vreme ljudi koji su migrirali nisu bili samo Turci, bilo je i albanskih porodica, ali Turska je prihvatila sve. Evo, evo, prema nekim podacima, navodno je postojao sporazum između Jugoslavije i Turske, na osnovu ovog sporazuma Turska je prihvatila sve imigrante. Skoro su bili prisiljeni da migriraju, ljudi su prodali sve svoje stvari ili su napustili svoje domove i migrirali gotovo goli.

Ebru Sulejman: Većina porodica je imala njive i stvari ali je sve to uzela država.

Mahmut Mumdi: Da, sve je oduzela država i to je neki pritisak. Oni su nasilno prekinuli njihov životni stil, na primer, feredža² je u to vreme bila tradicija i zabranili su nošenje. U školama je vršen pritisak na veru, da bi se ljudi udaljili od vere, džamije su ili pretvarane u tržne centre ili su se rušile.

Ebru Sulejman: Tada na početku ‘50ih kako su se oblačili ljudi? Da li su nosili feredžu?

Mahmut Mumdi: Bogami, koliko se ja sećam, do ‘51 - ‘52. godine gospođe u Prištini su hodale u feredži. Iako je to bilo retko, mogle su se videti žene bez fereja, one koje su ga nosile bile su obično meštanke. Onda je ‘51, ‘52. feredža bila zabranjena, bilo je zabranjeno nošenje. Feredže je bilo

² Feredža - dugačak širok ogrtač od crnog ili modrog materijala, s tamnom koprenom preko lica, koji nose muslimanke izvan kuće.

zabranjeno, ali su oni koji su želeli mogli da nose samo maramu na glavi. Onda, kada polako sagledamo stanje u školama, sada možemo razumeti neke pritiske kojih ranije nismo bili svesni. Recimo, pored ostalih časova, srpski jezik smo imali kao obavezan čas, skoro svaki dan u nedelji, najmanje tri časa. Takođe, ako ste imali lošu ocenu iz srpskog jezika, bilo je obavezno da ponavljate. Izgubili biste godinu dana samo zato što niste znali srpski jezik.

Ebru Sulejman: Dakle, nastava se obično održavala na turskom jeziku, ali je srpski jezik bio dodatni.

Mahmut Mumdi: U osnovnoj školi smo imali samo jedan čas srpskog jezika. Ostali su održani na turskom. To je bilo zato što ste imali samo jednog nastavnika, ali smo često držali nastavu na srpskom jer navodno nije bilo dovoljno osoblja za nastavu na turskom. Recimo, hemija, fizika, likovno, u to vreme smo imali čas “lepog pisanja”, te časove su nam predavali i nastavnici srpskog.

Ebru Sulejman: Kada ste bili dete, očigledno ste izlazili napolje da se igrate. Sećate li se tih vremena?

Mahmut Mumdi: Naravno, nema dece koja se nisu igrala na ulici (smeši se), igrali smo se oko našeg naselja sa decom, igrali smo se različitih igara. Igrali smo se žmurke (smeši se), igrali smo se igre koja se zvala “fanta” sa klikerima, ili smo nekad upotrebljavali i orahe da bi igrali tu igru. Onda je bila i igra koja se zvala “pet kamenčića”, iskopali smo rupu i bacali kamenje u tu rupu iz daljine, onaj ko je mogao da baci sve kamenje u rupu je pobedio u igri. Bila je i igra koja se zvala *derecik* [turski - rečica], mi smo to igrali. Palili smo karbid posebnih dana kao što je Bajram³ ili Ramazan⁴. Iskopali bismo rupu u Narki što sam ranije pomenuo. Tamo bismo postavili limenku i napunili je karbidom kako bi se čuo zvuk kada bi eksplodirao...

Ebru Sulejman: Šta je karbid?

Mahmut Mumdi: Karbid je barut, dakle nešto kao barut samo rafinirano. Tako smo to zvali eksplozija karbida. U to vreme često smo izlazili sa decom iz komšiluka i šetali okolo. Išli smo u Taukbahće⁵, u Grmiji. Pre Taukbahće je bilo jedno mesto koje se zvalo “Strelište”, mesto streljanja. Tu je neko vreme bilo i mesto *teferića* [piknika] građana, često su izlazili tu na poljani. Tada smo u Prištini imali četiri emsta za piknik, ta poljana, onda pod dva Taukbahća, pod tri Grmija i četvrta ono tšo se danas poznaje kao Dragodan, to smo nazivali vinogradi Roma, i tu su porodice izlazile na piknik.

Ebru Sulejman: Šta ste radili na *teferiću*?

Mahmut Mumdi: *Teferići* je kao piknik iz današnjih dana, dakle kao piknik. Spremala su se jela, jela koja si mogao da poneseš sa sobom, pio se čaj, kafa.

³ Muslimanski praznik.

⁴ Ramazan je deveti mesec u islamskom kalendaru. To je za islamske vernike sveti mesec, jer je u njemu počela objava Kurana. U toku ramazana islamskim vernicima je strogo naređen post.

⁵ Park u Prištini.

Ebru Sulejman: Tada se čaj pio iz samovara⁶ zar ne?

Mahmut Mumdi: Iz samovara, čak smo palili i vatru. Koliko se ja sećam čaj se pio u svakoj kući, najmanje jednom u toku dana. Nekad kada su i gosti dolazili, ali uobičajno se pilo jednom dnevno, to da. U tom naselju je svaka kuća imala velika dvorišta. U tim dvorištima se sadilo cveće i razno drveće. Onda među njima se pravio *çüşk*⁷, tu smo sedeli, tu smo uživali (smeši se).

Ebru Sulejman: *Çüşk* u dvorištu?

Mahmut Mumdi: Sredilo se, napravilo sa drvećem, tu smo sedeli, u sredini dvorišta ili na nekom drugom delu, ali nijedna kuća nije bila bez bašte, bez cveća.

Ebru Sulejman: Dakle grad je pre bio mnogo lepši.

Mahmut Mumdi: Sad ako izbrojimo, u našoj ulici do škole, do “Riječke”, bilo je osam kuća na drugoj strani, deset {broji}, nekada je bilo 18 kuća, danas, ako opet idemo tamo da izbrojimo kuće, bilo bi ih više od 30. Tako da su svi imali velike bašte, gde si mogao da uživaš u udobnosti. I kuće su bile velike, nije bilo malih kuća.

Ebru Sulejman: Nakon što ste završili osnovnu školu registrovali ste gimnaziju?

Mahmut Mumdi: Nakon osnovne škole sam se registrovao u gimnaziji.

Ebru Sulejman: Gde ste nastavili gimnaziju?

Mahmut Mumdi: U Prištini.

Ebru Sulejman: Ali u koju gimnaziju?

Mahmut Mumdi: Sad se ta gimnazija zove “Sami Frašeri”, tu sam se školovao. Tada je bio “Miladin Popović”, onda su mu promenili ime umesto “Miladin Popović” dali su ime “Ivo Lola Ribar”. I poslednje ime “Sami Frašeri”.

Ebru Sulejman: Tokom celog ovog vremena išli ste u gimnaziju i pomagali ocu u radnji?

⁶ Samovar, samokuvalo od metala za zagrevanje vode potrebne za pripremu čaja.

⁷ *Çüşk, köşk*, mala ukrašena kuća u bašti.

Mahmut Mumdi: Da, sve dok nisam završio gimnaziju, radio sam kao pomoćnik u očevoj radnji.

Ebru Sulejman: Gde je bila radnja vašeg oca?

Mahmut Mumdi: U staroj čaršiji.

Ebru Sulejman: U Zatvorenoj čaršiji [*Kapali Carsia*] kod Divan Jola⁸?

Mahmut Mumdi: Eh Zatvorenu čaršiju ja nisam doživeo jer su je srušili '46. - '47. Ali ima podataka da je bila odmah ispod Čaršijske džamije.

Ebru Sulejman: Bila je ispod Čaršijske džamije?

Mahmut Mumdi: Kada ideš prema Divan Jolu, tu je jedan prostor. Bile su tri ulice {opisuje rukama} Zatvorene čaršije. I na kraju te Zatvorene čaršije je bio jedan *šadrvan*⁹, iza *šadrvana* još tri ulice koje su išle prema severu, i tu su bile sve radnje zanatlija.

Ebru Sulejman: Taj *šadrvan* sigurno više ne postoji?

Mahmut Mumdi: Ne, ne, ne. Ovaj *šadrvan* je nekada bio veoma blizu spomenika na glavnom trgu. Mislim da su ostaci *šadrvana* tu bili do 1960. godine. Zatim su postojali pejzažni projekti. Zbog toga je čaršija srušena, a od starih spomenika nije ostalo ni traga. Prema nekim podacima, u staroj čaršiji nekada je u Prištini bilo više od 200 zanatskih radnji. Svi su imali određene lokacije, na primer, bila je kovačka čaršija, sedlarska ili krojačka čaršija. Svi su imali određene lokacije.

Ebru Sulejman: Gde su oni bili na primer? Krojači?

Mahmut Mumdi: Krojači... sad kad se iz čaršije ide prema severu prvom ulicom, nekada su bili sedlari i obučari. Osim ovih zanimanja, u drugoj ulici su bili uglavnom krojači. A u trećoj ulici je bila prodavnica "Uzor". Ta ulica je bila ulica užarca, tamo su bile užarske radnje.

Ebru Sulejman: A radnja vašeg oca koju ste pomenuli, gde se nalazila unutar Stare čaršije?

Mahmut Mumdi: U staroj čaršiji sam proveo vreme kao dete tako da sam bio pomoćnik, to su mesto takođe zvali ulica Stare čaršije, sećam se vlasnika svake radnje. Sada je...

Ebru Sulejman: A gde je sada to?

⁸ Danas poznata kao ulica "UÇK" [OVK] u Prištini.

⁹ Fontana, česma za javnu upotrebu.

Mahmut Mumdi: Jedino preostalo mesto od stare čaršije su prodavnice ispod zgrade kosovskog parlamenta i Zavoda za socijalno osiguranje. Sada je prva radnja nakita, druga je valjda advokatska, pa je tu kafana, valjda je vodi Bariš iz Belukbašove porodice. Postoji samo jedna obučarska radnja koja se nikada nije promenila, pripada porodici Straja. Preminuo je poslednji vlasnik Irfan, sada je izdat nekome ko nastavlja istu profesiju.

Ebru Sulejman: Dakle od te stare čaršije samo je to preostalo...

Mahmut Mumdi: Od te Stare čaršije samo je ta radnja ostala. Sa druge strane od početka Divan Jola skoro su sve radnje tu samo što su se promenili vlasnici i zanati. Prekputa ovih radnji je bio jedan *han*¹⁰, zvali su *Bitli Han* [Han vaški]. Blizu ulice "Bitli" bio je i "Bitli" *šadrvan*. Jedan veliki deo čaršije je tu uzimao vodu. Ili su tu [uzimali vodu] ili iz *šadrvana* blizu Čaršijske džamije. Stari *šadrvan* je i dalje tu.

Ebru Sulejman: Da li se sećate tog *han*-a?

Mahmut Mumdi: Sećam se, sećam se. Taj *han* je srušen 1956. godine. Umesto njega izgradili su onaj objekat gde je sad zgrada "ProCredit" banke.

Ebru Sulejman: Moj deda mi je pričao o tome, taj *han* je bio od njegovog oca, tu je radio.

Mahmut Mumdi: Da, moguće je. Sećam se kad je tu bio *han*, takođe, sećam se da je bio jedan ulaz u *han*-u iz ulice "Bitli" {opisuje rukama} lučna vrata, ulaz je bio tu, i imao je jedan veliki prostor za kola, ljudi su tu dolazili nedeljom sa njihovim vozilima. Bilo je na dva sparta, bilo je soba gore, i donji spratovi su se iskorišćavali kao depo.

Od *han*-a do ulice Divan Joli, nekada je bio bačvar, zanatlija koji pravi burad. Takođe, imali smo druga iz škole Ibrahim, zvali smo ga Kataroz, tamo je bila njihova radnja. Pored njih je bila ćevabdžinica. Od stare čaršijske ulice koja se spuštala do haljinarske ulice, nekada je bila sinagoga, pa su u čaršiji, pored Turaka i Albanaca, prodavnice imali i Jevreji. U to vreme postojala su dva jorgandžija, jedan časovničar i dva krojača kojih se sećam. Kara Kusević i Nasko su bili jevrejski časovničari. Postojala je i porodica Pirlićević koji su bili krojači. To su bile zanatlije iz stare čaršije.

Ebru Sulejman: Gde je tačno bila sinagoga?

Mahmut Mumdi: Eh, sad sinagoga, ona se nalazila pored najvećeg ulaza u parlament. Nakon što je taj prostor srušen, sinagogu su premestili. Sinagoga je i danas ostala, premestili su je kod Emindžikove kuće, pored Etnološkog muzeja.

¹⁰Han je građevinski objekat iz perioda Osmanskog carstva koji je služio za prenočište putnika i njihovih karavana. Hanovi su bili zgrade sa štalom za konje, prostorijom za putnike.

Ebru Sulejman: Što se tiče jevrejskih porodica, oni su otišli?

Mahmut Mumdi: Čuo sam da su tokom Drugog svetskog rata ovde živele jevrejske porodice. Zaštitili su ih meštani. Neke od njih su nemački osvajači odveli u koncentracione logore. Zatim, nakon uspostavljanja izraelske države, oni su polako počeli da migriraju. Sećam se da je iznad Tavuk Bahče bilo jevrejsko groblje. Nije bilo daleko od našeg komšiluka, pa smo često odlazili tamo. Ne sećam se tačnog broja, ali bilo je deset, dvanaest grobova kao grobnica. Otišli bismo tamo (smeši se) ležali pored grobova, skinuli se i sunčali. Bilo je jevrejskih simbola i hebranskih zapisa, ali nisam siguran da li su i dalje ostali ili ne. Čuo sam da još ima tri-četiri groba i da su ih uzeli pod zaštitu {objašnjava rukama}, ali nisam video.

Ebru Sulejman: Ovo mesto koje zovu Boksterski klub, šta je tu bilo pre?

Mahmut Mumdi: Zgrada je građena u srpskom periodu, periodu srpsko-hrvatske kraljevine. Napravljen je kao sportski klub. Napravljen je za bavljenje raznim sportovima, kao sportski klub. Takođe, posle rata, vlasnik rezidencije Sokol je bio Boksterski klub Priština, tamo su nastavili svoje vežbe. Takođe, Priština je postigla najbolje rezultate u boksu. Sećam se da je postojao Radnički klub čiji su bokseri više puta osvajali šampionate dok smo živeli u Jugoslaviji. Bilo je tu uspešnih boksera iz centra grada. Na primer, Mehmet Alji Turbedar, Ibuš Ćolak. Bio je Birkljač u boksu teške kategorije, niko nije mogao da ga pobedi, bio je zaista uspešan.

Ebru Sulejman: Interesanto dakle boks je bio sport Prištine.

Mahmut Mumdi: Najbolji rezultati u Prištini u sportu bili su iz boksa. Do '50ih, '60ih, '70ih bilo je uspešno, pa do '80ih godina je bio period nazadovanja. Tada je '80ih osnovan prvi rvački klub. Takođe, napravili su veliki napredak, čak je i taj prištinski rvački klub imao svetskog prvaka u slobodnom rvanju. Imali smo i šampiona Mediterana. O svemu tome znam jer sam bio jedan od odbornika kada je klub osnovan. Čak sam bio raspoređen na mesto predsednika na dva perioda. Zato smo imali tako sjajne rezultate.

Ebru Sulejman: Da li ste se i vi time bavili?

Mahmut Mumdi: Ne u rvanju, samo u administraciji (smeje se), nisam aktivan u sportu, nemam telo sportiste.

Drugi Deo

Ebru Sulejman: Čula sam da ste bili veoma uspešan učenik. Kako ste posle toga odlučili da studirate medicinu? Kada ste se odlučili na to?

Mahmut Mumdi: Pa, istina je, bio sam uspešan student. Svidela mi se moja škola i predavanja. Imao sam samo jednu manu, da mi je rukopis bio jako loš (smeje se). E sad, ako govorimo o tome da se odlučimo, živeli smo zajedno sa mojim stricem. Bio je zaista bolestan od tuberkuloze, u to vreme nije bilo leka za tuberkulozu, pa su pacijenti živeli dugo i prikovani za krevet. U srednjoj školi smo imali turski predmet i setio sam se kako je on mnogo patio. Tog dana je održan pismeni ispit i tema je bila “Šta želiš da postaneš?” Samo jedna stvar mi je prolazila kroz glavu, želeo sam da budem lekar, pisao sam o tome i nikada se više nisam predomislio... nakon što sam završio fakultet, radio sam kao lekar 40 godina u Prištini.

Ebru Sulejman: U kojem universitetu ste studirali?

Mahmut Mumdi: Ja sam universitet počeo u Beogradu, prvu [godinu], drugu, do treće godine sam studirao u Beogradu, onda sam se vratio u Prištini.

Ebru Sulejman: U to vreme se otvorio Medicinski [fakultet].

Mahmut Mumdi: Iste godine sam se registrovao u Beogradu, otvoren je i u Prištini, otvoren je u decembru. Ali u Beogradu sam se registrovao u septembru, zato sam tamo nastavio. Bilo je baš lepo tamo, uspešan sam bio i u Beogradu.

Ebru Sulejman: Kakav je bio život tamo, iz Prištine da odeš za Beograd? To je bilo mnogo veće mesto...

Mahmut Mumdi: Pa Beograd je bio zaista atraktivan i veliki centar. Bilo je raznih mesta za posetu i videti, bilo je zaista lepo. Zatim je bio protest među studentima 1968. godine, trajao je četiri-pet dana...

Ebru Sulejman: Da li ste vi bili tu?

Mahmut Mumdi: Ne, to se desilo u aprilu ja sam tamo otišao u septembru. Nakon tih događaja, bilo je mnogo pozitivnih napora u obrazovanju, fakultetskom obrazovanju, posebno za studente, napravili su domove. Studenti su imali prava, na primer, automobili koji se koriste u saobraćaju odvozili su studente svuda za malu naknadu. Stvorili su standardni nivo sa zaista dobrim kvalitetom.

Ebru Sulejman: Dakle, dospeli ste na tom nivou.

Mahmut Mumdi: Bio sam jedan od prvih (smeje se), jedan od onih koji su iskoristili situaciju.

Ebru Sulejman: Dakle tri godine ste živeli u Beogradu.

Mahmut Mumđi: Da, ustvari dve godine, u trećoj godini sam onda došao ovde.

Ebru Sulejman: Da li je bilo studenata i iz drugih mesta Jugoslavije?

Mahmut Mumđi: Bilo je, tada u medicini je bilo do 500 studenata. Od ovih 500 bilo je iz svakog mesta Jugoslavije. Bilo nas je 50 studenata koji su tada bili prijavljeni sa Kosova u Beograd.

Ebru Sulejman: Da li ste se poznavali?

Mahmut Mumđi: Poznavali smo se, družili smo se. Viđali smo se, tada je bilo i udruženja.

Ebru Sulejman: Da li su i oni bili iz Prištine?

Mahmut Mumđi: Nisu svi bili iz Prištine, bili su iz raznih mesta na Kosovu, ali neki od njih su bili iz Prištine. Bio je Seljahatin Kajkuš, koji je bio Goranac, mnogo sam se družio sa njim. Bilo je i drugih ljudi koje sam viđao, ali mnogo smo se družili. Tu su bili Nusret, Nusret Zijabeg i Iskender Ćitak koji su otišli tamo pre mene. Takođe je zanimljivo da, kada sam otišao u Beograd, nisam baš dobro znao albanski. Jer u školi je bilo ili na turskom ili na srpskom. U našem komšiluku nismo govorili nijedan drugi jezik osim turskog. Zanimljivo je da je prva porodica koja se naselila u našem komšiluku nakon početka migracije naučila turski i razgovarala sa nama na turskom. Kada se povećao broj ljudi koji su migrirali, povećao se i broj ljudi koji su se doseljavali, pa smo počeli da učimo albanski. Našalio bih se i rekao da sam naučio albanski u Beogradu, "Kako?" Pitali su me, a ja sam im rekao da imam dva cimera u studentskoj sobi i da ne govore ni turski ni srpski, pa smo morali da pričamo albanski.

Ebru Sulejman: Koje godine ste se vratili u Prištini?

Mahmut Mumđi: U Prištini sam se vratio '72. godine, 1972.

Ebru Sulejman: Tih godina se Priština promenila, dosta se modernizovala.

Mahmut Mumđi: Možda je '72. godina bila najlepše vreme Prištine posle Drugog svetskog rata. Tako je bilo svakako iz političkih razloga. Jer u to vreme je bilo ustavnih modifikacija i promena da bi bili demokratski i svi smo to počeli da osećamo. Takođe, kao turske manjine, to je bilo i naše najsvetlije vreme, zanimljivo je da su prava koja smo stekli u štampi na neki način zaista dobra dostignuća. Na primer, postojale su naše novine "Tan"¹¹, radio emisije, čak smo imali dva programa, prvi i drugi program. Postojala je samo jedna mana u to vreme, Albanci su nas pritiskali govoreći: "Ne idite u turske škole". U školama (smeje se) broj zaposlenih je počeo da raste, ali broj učenika je opadao.

¹¹ Prve novine na turskom jeziku na Kosovu koje su prvi put objavljene 1. maja 1969. i zatvorene 1992.

Ebru Sulejman: Zašto da ne idete?

Mahmut Mumdi: Kada je srpski nacionalizam počeo da opada, s druge strane, počeo je da se razvija i ovaj drugi tip nacionalizma. Mislim da je ovakav nacionalizam negativno uticao na naše obrazovanje.

Ebru Sulejman: Možda zbog pokušaja da se Kosovo prikaže kao homogenije.

Mahmut Mumdi: Možda, možemo reći da je to bila neka vrsta asimilacije. Bilo je iznuđenih situacija. S druge strane, kao što sam pomenuo, imali smo priliku da imamo program na televiziji, radiju, prava štampe, čak i za obrazovanje, neke knjige su donete iz Turske ili objavljene ovde. Tada smo počeli da sarađujemo sa Turskom u kulturnim dešavanjima. Sedamdesetih godina prošlog veka ovde je dolazio bar jedan umetnik, sećam se ovoga. Bili bismo oduševljeni. Svi umetnici koje smo poznavali i koje smo čuli počev od Emela Sajina do Kadrija Salmana, razni umetnici su gostovali ovde: Muazes Abadi, Kadri Salman, Emel Sajin, i ko je još bio tamo, Indi Đairli i Bariš Mando su dolazili kasnije.

Ebru Sulejman: Čini mi se da je kulturni život bio veoma vitalan tada.

Mahmut Mumdi: Da, da.

Ebru Sulejman: Čak ako uporedimo još vitalnije od danas.

Mahmut Mumdi: Da, da, bilo je bogatije... Bilo je bogatije i još lepše jer umetnici koji su dolazili nisu dolazili sami, već sa svom ekipom. Bilo bi prilično teško naći slobodno mesto za odlazak na koncert, ili su ponekad imali koncerte uz večeru u Hotelu Grand ili na nekom sličnom mestu, a bilo bi veoma teško naći kartu.

Ebru Sulejman: Da li ste išli na putovanja u to vreme? Mislim da je bilo više slobode da putujete po Jugoslaviji.

Mahmut Mumdi: Tačno, dobro si me podsetila, još kada smo bili u osnovnoj školi, bili su raspusti u organizaciji Gradske skupštine i Pokrajinske uprave za obrazovanje. Prvo putovanje koje se sećam bilo je kada sam završio prvi razred, otišao sam u Grmiju na mesec dana. Ali u to vreme smo tamo kampovali sa šatorima. Išli smo tamo rano ujutru i vraćali se kasno uveče. Ali samo deca, stariji đaci, su obično tamo boravili noću. Tako da je ovo putovanje koje je počelo rano bilo skoro prilika za odmor. U poslednjih nekoliko godina imali smo mogućnost da putujemo i na druga mesta. Na primer, postojalo je kampovanje u Kačaniku, Brezovici i Dečanima.

Onda smo krenuli van zemlje. Imao sam sreću da sam bio jedan od prvih koji su otišli na plažu jer su tek počeli da organizuju izlete. 1957. otišli smo u Dugi Rat pored Splita. Išli smo tamo vozom u dva

vagona, odvezli su nas u Split. Onda smo išli trajektom i prvi put smo videli more, prvi put smo bili tako daleko od Prištine. Bilo je nas koji smo čak prvi put putovali vozom. Otišli smo do mesta Dugi Rat kod Omiša. To je trajalo mesec dana, onda su napravili kamp u Puli, pa smo otišli tamo.

Pretpostavljam da su ova putovanja i praznici najlepši period našeg detinjstva. Tada je bila tradicija da se po završetku srednje škole putuje po Jugoslaviji. Putovali bismo. Takođe se sećam, kada smo bili u srednjoj školi, naši prijatelji su obično imali nekih finansijskih problema (smeje se). Svi mi nismo mogli da priuštimo putovanje. Razmišljao sam šta da radim, a onda sam se setio da postoji momak po imenu Abdul koji je radio u bolničkom telefonskom centru i uspostavio veze. Čuo sam od njega da treba da prokopaju kanal za telefonski kabl.

Onda sam pomislio da možda možemo mi to uraditi, bili smo u najboljoj formi, kao 17-18 godišnjaci. Otišao sam u razred i pitao ih da li bi radili na ovakvom poslu. Bilo je nekih koji su rekli "Da", a neki su rekli "Ne", pa sam mislio: "Da ponovo odem tamo i zapravo pitam da li bi nam dali posao". Onda sam otišao do bolnice. Bio je Rustem Statovci koji je radio na finansijama, našao sam ga. Abdul me je odveo do njega i rekao: "Razgovaraj sa ovim čovekom". Onda sam počeo da pričam sa njim. Rekao sam mu da imamo informaciju da će se kopati kanal. Od stomatološke poliklinike do dečje bolnice bio im je potreban kanal, [dugačak] oko 150 metara

"Čuo sam" rekoh, "Želimo da idemo na školski izlet, ali samo nas četvoro-petorica to možemo da priuštimo, a nas je 24 učenika". Rekao sam, ali nas je samo 18 [koji bi radili]. "Ako biste mogli nekako da doprinesete, bilo bi sjajno". Rekao sam: "Možemo da iskopamo taj tunel, a vi nas možete finansijski podržati". Zaustavio se na trenutak i pogledao me i rekao: "Možete li vi to?" "Da, sigurno možemo", rekao sam. Onda sam pozvao nekoliko ljudi, u to vreme, u našem razredu je bilo mnogo jakih momaka (smeje se), tu su bili Čamil Vlahinja, Emin Međihan, Hamdi Begoli, Ibrahim, Murteza, ja, Redep Sleki, svi mi, bio sam najmanji, ja sam bio najmanji. Samo smo otišli tamo, da bi oni videli sa kim imaju posla.

Onda smo rekli: "Vidi, doći ćemo rano ujutru i početi da kopamo", naša nastava je bila popodne, pa smo tada išli u školu. Otišao je da razgovara sa upravnikom Sogovićem, on je tada bio poznati lekar, rekao je: "Daj posao njima". Tako smo počeli, iskopali smo taj kanal, radili smo nedelju dana skoro deset dana, kanal od 150 metara. Išli smo tamo sa školskim torbama, posle kopanja išli bismo u školu. Kopali smo tri-četiri sata. Sećam se kao i danas, dali su nam 150.000 dinara u tom periodu, znam da sa nama nisu išla tri-četiri čoveka, bili smo 15-16 studenata koji smo radili, svi smo dobili po dvanaest hiljada. Za školski izlet smo morali da platimo 600 dinara, pa smo platili a ostao nam je i džeparac. To je jedna od najlepših uspomena, radili smo, zaradili, proputovali celu Jugoslaviju i sve videli.

Ebru Sulejman: Pomenuli ste samo drugove u svom razredu, bilo je i drugarica zar ne?

Mahmut Mumdi: Ne, uzeli smo i drugarice da rade sa nama. Od devojčica u razredu smo imali Aliju Mujko, imali smo Leman Safći, imali smo Nermin Bajrami, imali smo Igbal Đindi, imali smo Đemilu

Mumin, imali smo Sebiha Hudaverdi, Meliha Spahi, Nazan Geli, Nazan Kurteš. Ko drugo? Bila je Behara iz Prizrena, moja simpatija. Koga drugo? Tako da nas je bilo 18.

Ebru Sulejman: Kada ste putovali po Jugoslaviji sa čime ste išli, sa vozom?

Mahmut Mumdi: Sa vozom, sa vozom. Odavde smo otišli u Beograd, pošli smo noću. Ujutro smo stigli u Beogradu. U Beogradu smo ceo dan šetali po Tašmajdanu, po Kalemegdanu u zoološkom vrtu.

Ebru Sulejman: Da li je to vaš prvi put u Beogradu?

Mahmut Mumdi: Ne, Imao sam prilike da odem i ranije, znao sam Beograd. Pre toga sam tamo išao tokom srednje škole 1963. “Idemo li na raspust?” “Da” “Gde?”. Tada smo pre godinu dana bili u Puli, opština je organizovala izlet. “Kako možemo da idemo?” Onda smo nas pet bliskih prijatelja otišli da se učlanimo u Ferijalni savez¹², onda smo dobili karte, našli smo naš Ferijalni dom u Puli, adresa je bila Banjola Vesalina broj 6 (smeje se). Napravili smo rezervaciju, platili polovinu unapred. Tada je uz ovu člansku kartu bilo 75 posto popusta. Nas petoro je otišlo u Pulu sa samo 14-15 godina. Skoro 1500 km puta, pet ljudi. Tu smo ostali dve nedelje. Posle te godine, skoro svake godine, odlazili smo na drugo mesto, kada bi leto dolazilo, okupljali bismo se u Ferijalnom savezu i samo putovali.

Ebru Sulejman: Šta je to što ste pomenuli, gde ste se registrovali?

Mahmut Mumdi: Tako su to zvali Ferijalni savez kao udruženje za letnja putovanja, Ferija...

Ebru Sulejman: Sad ne postoji...

Mahmut Mumdi: Kao Savez turista, Savez pisaca, tako nešto... prvi put smo otišli tamo '63. Zatim je bio koncert '64. u Beogradu. Nekada su to zvali Balkanijada. Tanžu Okan, Erol Bujukburđ i Zaliha bila su tri umetnika koji su predstavljali Tursku. Posle odlaska na ova putovanja, pitali smo se: “Da li da idemo u Beograd na ovaj koncert?” Imali smo karte iz Ferijalnog saveza, zajedno smo kupili karte i otišli za Beograd. Putovali smo po ceo dan, noću smo išli na koncert, održan je na Kalemegdanu. Sreli smo se sa umetnicima iz Turske. I oni su bili iznenađeni, turska omladina u Beogradu, onda smo objasnili da nismo iz Beograda, nego smo iz Prištine, došli smo odatle. Onda smo se kasno uveče vratili vozom za Prištinu, Kosovo Polje.

Ebru Sulejman: Da li ste u to vreme poredili Prištinu sa drugim gradovima, da li je bila velika razlika?

Mahmut Mumdi: Pa, 70-ih godina, Priština se brzo razvijala. Stanje i izgled su se dosta promenili, a izgradnja zgrada i osnivanje univerziteta je bio veliki korak. Bilo je mnogo napretka, što se moglo videti golim očima i cenilo se, bilo je pozitivnog pomaka, posebno posle ovih političkih modifikacija. 1971.

¹² Organizacija koja je okupljala omladinu, školovala ih, slala na putovanja i obezbeđivala hranu i smeštaj.

godine, ustavnim izmenama, politički status Kosova je promenjen iz pokrajine, postalo je autonomna država. Bila je to skoro republika. Osetili smo te pozitivne pomake. Kao što rekoh, sve je bilo dobro osim što se u školama smanjivao broj učenika.

Ebru Sulejman: Da li se sećate vremena kada je došao prvi televizor, ili kada su ovakve stvari počele da se šire?

Mahmut Mumdi: E ovako {spaja dlanove} se sećam. Ovde u Prištini smo gledali prvi program 1960. godine. Povod je bio da je Rim, Italija, bio domaćin Olimpijskih igara. Fudbalska utakmica je bila jedna od utakmica koje su imali direktan prenos. U to vreme pored Čaršijske Džamije bio je supermarket, sada je tu parking. Menadžer supermarketa bio je Rifat Mađir. Ne znam kako je mogao da ga nabavi, odakle ga je uzeo, ali postavio je televizor. Satelit je postavio na minari džamije, satelit je okrenuo ka Jastrepcu, a tamo su stotine, možda i hiljade ljudi čekali da gledaju fudbalsku utakmicu. 1960. godine, prva televizija... Zatim se za dve-tri godine širi i programi postaju kvalitetniji. Ovde su gradili prenosne stanice, prva prenosna stanica je izgrađena na fakultetu.

Ebru Sulejman: Pre toga je sigurno bio radio?

Mahmut Mumdi: Da radio.

Ebru Sulejman: Da li se sećate još nečeg?

Mahmut Mumdi: Toga se sećam, ne znam šta drugo da dodam...

Ebru Sulejman: Gde ste se upoznali sa tetka Resmijom?

Mahmut Mumdi: Kad sam se vratio iz Beograda, sreo sam je ovde, kao student. Naša veza počela je 1972. godine, a venčali smo se '74. Kada smo se venčali, tek je završila fakultet. Posle nekoliko meseci sam diplomirao. Zajedno imamo ukupno 85 godina staža u zdravstvu. U zdravstvu i u drugim oblastima uvek smo se trudili da budemo što aktivniji. Imala je odličnu priliku bila je upravnik u jednom zdravstvenom centru u Prištini. Radio sam kao glavni lekar u dispanzeru grudnih bolesti 30, pa i 33 godine, kao glavni lekar. U dispanzeru grudnog koša radio sam 37 godina.

Posle poslednjeg rata, učinili smo sve što smo mogli u svim aspektima. Bili smo aktivni u [turskoj] političkoj stranci. I nakon toga je bila ponuda, zapravo, ponuda mi je stigla: od prvog premijer, trebalo je da jedan od ministara bude Turčin. Tada je traženo da Turci [imaju ministarstvo] i, na isti način, i druge manjine treba da dobiju ministarstva. Tada su se dogovorili da u istom mandatu ne budu dva ministra manjina, pa su podelili mandat na dva dela za ministarstvo, pola mandata bošnjačko, a drugu polovinu tursko. Bošnjaci su predložili kandidata koji bi postao ministar zdravlja i tu se, po svemu

sudeći, nisu baš najbolje snašli. Tako da su uklonjeni iz kancelarije. Uklonjeni su ubrzo nakon što su počeli. Nakon toga, automatski, došao je red na nas.

Pričalo se tu i tamo i ponuda je stigla do mene. I rekao sam: “Ako moram samo formalno da radim u ministarstvu, mogu to da prihvatim, ali ako moram da budem ministar i da radim na više poslova, onda predlažem Resmiju, jer ona ima više iskustva u organizovanju i javnosti, i radu u administraciju”. U stvari, postojao je Dom zdravlja pre rata, gdje je bilo 1500 radnika i više od 200 lekara, a ona je bila direktor, radila je kao direktorka za mandate. Oni su moj predlog pozitivno razmotrili i Resmija je postala ministarka, ministarka zdravstva.

Ebru Sulejman: Ako se vratimo malo unazad, da li se sećate 70-ih i 80-ih kada su bili protesti? Koja je to godina bila?

Mahmut Mumdi: Da, '81.

Ebru Sulejman: Da li je tada bilo tenzija?

Mahmut Mumdi: Da bilo je. Srbi su tada bili skoro poludeli i vršili su veliki pritisak. Otpuštali su mnoge ljude iz [birokratske/državne] funkcija i slično. Bila su to zaista teška vremena, ali baš u to vreme nisam bio ovde zbog svoje specijalizacije. Otišao sam u Zagreb na specijalizaciju i, slučajno, Resmija je postavljena na svoj prvi mandat direktorice. Imala je dosta poteškoća, a ja sam dolazio koliko god sam mogao da vidim šta se dešava. Čuo sam da su ti dani bili jako loši dani. Nacionalizam je dostigao svoj vrhunac, srpski nacionalizam.

Ebru Sulejman: Onda 90-te...

Mahmut Mumdi: Eh, pa 90-ih godina Srbi su otpustili [sve], uklonili sva prava koja su Albanci osvojili. Izmenili su ustave, u tim promenama su praktično izbrisali sva osvojena prava. Ljudi su se opirali, a suprostavljali smo se i mi (smeši se), koliko smo mogli. Za vreme rata bili smo prinuđeni da odemo, i otišli smo u Tursku, tamo ostali tri meseca. Imali smo priliku da ostanemo tamo za stalno, ali nismo ostali, vratili smo se..

Ebru Sulejman: Migriranje je teško...

Mahmut Mumdi: Teško je...

Ebru Sulejman: Sad ste u Prištini?

Mahmut Mumdi: Sada sam u Prištini, prošlo je šest godina otkako sam se povukao sa posla, ali nisam potpuno nezaposlen. Jednom nedeljno idem u Dom zdravlja u Kačaniku kao lekar konsultant. Gledam

slučajeve bolesti grudnog koša koje nisu mogle da se dijagnostikuju. Ponekad me zovu kada sam im potreban, kada sam potreban.

Ebru Sulejman: Hvala vam puno, gospodine Mahmute.

Mahmut Mumdi: Nema na čemu.

Ebru Sulejman: Za sve, za vaše priče, vaše pamćenje je izvanredno, sve ste nam ispričali. Hvala i vama na izdvojenom vremenu.

Mahmut Mumdi: Nema na čemu, želim da kažem i da mi je žao što nisam uspeo da se dovoljno pripremim posle našeg poslednjeg razgovora. Stvari su iskrsele, zato nisam imao dovoljno vremena, ali imam dosta fotografija i hteo sam da ih donesem ovde, ali valjda nije bilo suđeno.

Ebru Sulejman: Nije bitno. Drugi put.